

บทที่ 4

สงครามกับการปฏิวัติ

เค้าโครงเรื่อง

1. สงครามโลกครั้งที่ 1
 - 1.1 สาเหตุพื้นฐาน
 - 1.2 วิกฤตการณ์ซาราเยโว
 - 1.3 การปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917
 - 1.4 สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงคราม
 - 1.5 สันนิบาตแห่งประชาชาติ
2. ผลของสงครามโลกครั้งที่ 1
 - 2.1 การปฏิวัติในทวีปยุโรป
 - 2.2 เหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่
 - 2.3 นาซีเยอรมัน
 - 2.4 จักรวรรดินิยมใหม่
3. สงครามโลกครั้งที่ 2
4. โลกภายหลังสงคราม
 - 4.1 สหประชาชาติ
 - 4.2 สงครามเย็น
 - 4.3 ขบวนการชาตินิยมต่อต้านจักรวรรดินิยมยุโรป
 - 4.4 อำนาจความเจริญแบบตะวันตก

สาระสำคัญ

1. สงครามโลกเกิดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1914 สาเหตุพื้นฐานที่สำคัญคือการแข่งขันทางเศรษฐกิจและอาณานิคม อำนาจการครองโลกของประเทศยุโรปต้องสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา
2. ประเทศยุโรปปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองภายในภายหลังสงครามและสำหรับประเทศผู้แพ้สงคราม ภาวะการขาดใช้หนี้สงครามประจวบกับเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทำให้อำนาจเผด็จการทหารสถาปนาได้และแผ่อำนาจคุกคามเพื่อนบ้าน สงครามโลกเกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง
3. เหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งที่สองได้เปลี่ยนผู้ถืออำนาจระบอบจักรวรรดิจากเยอรมันและญี่ปุ่นในสมัยสงครามเป็นสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย ผู้นำฝ่ายลัทธิที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เผชิญหน้ากันในภาวะการณ์ของโลกที่เรียกว่าสงครามเย็น
4. สหประชาชาติเป็นองค์กรกลางที่จัดตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของสมาชิกประเทศทั่วโลก เพื่อการรักษาสันติภาพและจรรโลงความเจริญด้านต่าง ๆ ของมนุษยชาติในโลกให้คงอยู่ต่อไป

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สามารถอธิบายถึงสาเหตุและผลของสงครามโลกทั้งสองครั้งได้
2. บอกระบบการเมืองต่าง ๆ ได้แก่เสรีประชาธิปไตย สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และเผด็จการฟาสซิสต์
3. สามารถอธิบายเกี่ยวกับองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์กรสันนิบาตชาติ และองค์กรสหประชาชาติได้
4. อธิบายเกี่ยวกับภาวะการณ์ที่เรียกว่าสงครามเย็นได้

ตั้งแต่ ค.ศ. 1914 ประเทศตะวันตกเผชิญสภาพเสื่อมถอย แต่ก็จัดว่าเป็นผู้ชนะในคราเดียวกัน เพราะโลกมีบูรณภาพอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งเทคโนโลยี ความคิด หรือสถาบันแบบตะวันตกล้วนแพร่หลายเป็นที่นิยมใช้ทั่วไป ชาวอาณานิคมเลือกใช้อารยธรรมตะวันตกเป็นวิธีต่อต้านชาวตะวันตก ผู้หนึ่งที่มองเห็นพลังอำนาจของอารยธรรมแบบใหม่นี้คือผู้นำชาวเตอร์กชื่อเคมาล อตาเตอร์ก ผู้ที่เข้าใจแจ่มแจ้งและจัดการกับมันได้อย่างดีที่สุดในที่สุด สาธารณรัฐตุรกีเป็นรัฐที่ปรับเป็นแบบตะวันตกได้มากที่สุดในตะวันออกกลาง จึงสามารถเป็นอิสระจากอำนาจตะวันตกได้มากที่สุด ความเสื่อมและชัยชนะของชาวตะวันตกจึงเป็นเสมือนเหรียญที่มีสองหน้านั่นเอง

1. สงครามโลกครั้งที่ 1

สงครามโลกเป็นชะตากำหนดให้ยุโรปต้องพบกับหายนะ ราชวงศ์ต่าง ๆ ที่มีอายุยืนยาวหลายศตวรรษสิ้นสุดลง ผู้นำใหม่ สถาบัน และอุดมการณ์ใหม่เข้ามาแทนที่

สงครามโลกครั้งที่ 1 หมายถึงการที่ชาวยุโรปสิ้นสุดอำนาจการครองโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลง ปลายสมัยสงครามยุโรปอ่อนแอลง มีการท้าทายอำนาจของประเทศยุโรปทุกแห่งส่วนใหญ่ปราบลงได้ แต่ยี่สิบปีต่อมาจักรวรรดิยุโรปกลับนองเลือดโกลาหลทั่วไปอีก

1.1 สาเหตุพื้นฐาน

สงครามโลกสิ้นสุดลงด้วยสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ใจความในสัญญาตอนหนึ่งเอ่ยถึงสาเหตุของสงครามว่า เป็นเพราะ “ประเทศเยอรมันและประเทศภาคีเยอรมันกระทำการคุกคาม” จะจงบ่งชี้ผู้กระทำความผิดในเหตุการณ์ครั้งสำคัญนี้ ประเทศสัมพันธมิตรฝ่ายชนะสงครามใช้อ้างเพื่อถือสิทธิเรียกค่าปฏิกรรมสงครามจากมหาอำนาจกลางผู้แพ้ ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งอย่างรุนแรงและยืดเยื้อ ราวกลางปี ค.ศ. 1930 ผู้คนเริ่มสนใจสภาวะการณ์และพลังผลักดันทางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดสงครามขึ้น นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่แยกแยะเป็นสาเหตุพื้นฐานและสาเหตุปัจจุบัน ซึ่งได้แก่การลอบปลงพระชนม์อาชฎิ์ฟรานซิส เฟอร์ดินานด์ แห่งออสเตรีย สาเหตุพื้นฐานสำคัญที่สุดมีอยู่สี่ประการ คือ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การทะเลาะเบาะแว้งเรื่องอาณานิคม ระบบภาคีพันธมิตร และความไม่ผันทะเยอทะยานด้วยความรู้สึกทางชาตินิยม

การแข่งขันทางเศรษฐกิจ

ประเทศยุโรปส่วนใหญ่มีส่วนก่อสงครามด้วยการตั้งกำแพงภาษีและแข่งขันหาตลาดต่างประเทศ การแข่งขันที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นระหว่างอังกฤษกับเยอรมัน เยอรมันเพิ่มผลผลิตทางอุตสาหกรรมได้อย่างรวดเร็วผิดปกติในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 หมายถึง

ต้องแข่งกับอังกฤษด้านตลาดโพ้นทะเล ทำให้อังกฤษประสบความสำเร็จอย่างหนักทางธุรกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศจึงตึงเครียดและเลวลงเมื่อต้องแข่งกันสร้างกำลังทัพเรือ ป้องกันเส้นทางการค้าและเรือสินค้าของชาติตน

การทะเลาะเบาะแว้งเรื่องอาณานิคม

การแข่งขันทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องอาณานิคม ประเทศต่าง ๆ แสวงหาอาณานิคมเพิ่มเพื่อประกันว่ามีตลาดรองรับทุนและผลผลิตที่เกินล้นได้ เยอรมันไม่ได้ลงแข่งหาอาณานิคมด้วย จนเมื่อรวมประเทศได้แล้วใน ค.ศ. 1871 เยอรมันสามารถจัดตั้งจักรวรรดิและสร้างกำลังทางเศรษฐกิจได้รวดเร็วและมีที่ทำคุกคามขึ้น เยอรมันแผ่อำนาจเข้ายึดอาณานิคมของชาติเล็ก ๆ ได้แก่ โปรตุเกส ฮอลแลนด์และเบลเยียม โดยยื่นกรานว่า เยอรมันต้องมี “ที่ใต้ตะวันดวงนี้” เช่นกัน แต่ทว่าเกือบทุกที่ในโลกที่เยอรมันไปเจาะจะเจอจะมีชาวอังกฤษจับจองกันทำไว้แล้ว เยอรมันถึงกับก่นด่าอังกฤษว่าเป็น “หมาในรางหญ้า”

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเทศยุโรปแข่งกันช่วงชิงอาณานิคมเพื่อจักรวรรดิของตน ก่อให้เกิดความแตกร้าวาระหว่างชาติขึ้น ได้แก่ อังกฤษกับเยอรมันเรื่องแอฟริกาตะวันออกและแอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ อังกฤษกับฝรั่งเศสเรื่องสยามและลุ่มแม่น้ำไนล์ อังกฤษกับรัสเซียเรื่องเปอร์เซียและอาฟกานิสถาน และเยอรมันกับฝรั่งเศสเรื่องมอริอ็อกโกและแอฟริกาตะวันตก

ระบบภาคีพันธมิตร

เมื่อประเทศยุโรปแข่งกันหาอาณานิคม จึงจำเป็นต้องหามิตรประเทศเข้าเป็นพวก ผูกกันเป็นภาคีอย่างมีระบบ เป็นการประกันความช่วยเหลือหากมีสงครามเกิดขึ้น ระบบภาคีพันธมิตรมีส่วนก่อให้เกิดสงคราม เริ่มขึ้นเมื่ออัครมหาเสนาบดีแห่งเยอรมัน ออกโต ฟอน บิสมาร์ก ตกลงเป็นภาคีกับออสเตรีย-ฮังการี กติกาคือป้องกันเยอรมันจากฝรั่งเศสเนื่องด้วยเหตุการณ์เกี่ยวกับแคว้นอัลซาส-ลอร์เรน และป้องกันออสเตรีย-ฮังการีจากรัสเซีย เนื่องจากเหตุปัญหาระเบิดในแหลมบอลข่าน สนธิสัญญาทวิภาคีกลายเป็นสนธิสัญญาไตรภาคี เมื่ออิตาลีเข้าร่วมด้วยใน ค.ศ. 1882 เพื่อป้องกันตนจากฝรั่งเศส เนื่องจากเหตุขัดแย้งเรื่องตูนิเซีย เจตจำนงที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาและข้อความต่าง ๆ ไม่ปรากฏลักษณะคุกคามก้าวร้าว แต่เป็นไปเพื่อรักษาสถานะเดิมเป็นเบื้องต้น แต่ตามสายตาฝรั่งเศสและรัสเซีย สัญญานี้เป็นการเกาะกลุ่มเพื่อครองยุโรปและกีดกันสองประเทศให้อยู่ตามลำพัง สองประเทศมีปัญหาเรื่องอาณานิคมกับอังกฤษ จึงตกลงเป็นภาคีกันใน ค.ศ. 1894 เพื่อคานอำนาจไตรภาคีและต่อต้านอังกฤษเรื่องอาณานิคม ต่อมาอังกฤษกับฝรั่งเศส และอังกฤษกับรัสเซีย ตกลงกันได้เรื่องอาณานิคม สัญญาทวิภาคีรัสเซีย-ฝรั่งเศส จึงกลายเป็นสัญญาไตรพันธมิตร (Triple Entente)

ประเทศอำนาจสำคัญฝึกฝายฝายตนและเป็นปฏิปักษ์ต่อกันฝายอย่างเป็นระบบ เกิดผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาติ เมื่อเกิดประเด็นปัญหาขัดแย้งขึ้น สมาชิกของทั้งสอง ฝายต่างสนับสนุนพรรคพวกโดยไม่พิจารณาสิ่งอื่นใด ต่างฝายต่างกลัวว่าหากภาคีพันธมิตร ฝายตนเกิดแตกแยก ตนต้องอยู่ตามลำพังและเป็นอันตราย ข้อขัดแย้งแต่ละข้อจึงกลายเป็น วิกฤติการณ์สำคัญที่ดึงเอาสมาชิกประเทศภาคีพันธมิตรทั้งสองฝายเข้าเกี่ยวข้องด้วย

ความใฝ่ฝันทะเยอทะยานด้วยความรู้สึทางชาตินิยม

ชาวฝรั่งเศสในแคว้นอัลซาส-ลอร์เรน ไม่ยอมรับอำนาจการปกครองของเยอรมัน จักรวรรดิในยุโรปภาคกลางและภาคตะวันออกมีชนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ และชนเหล่านี้ เรียกร้องขอปกครองตนเองเสียงดังขึ้นทุกที จักรวรรดิแห่งราชวงศ์แฮปสเบิร์กมีชาวออสเตรียน และฮังการีเรียกร้อง ชาวอิตาลี รุเมเนียและชาวสลาฟทั้งหลาย ได้แก่เช็ก สโลวัก รูเทเนีย โปแลนด์ โครท และเซอร์เบีย พวกกันแข็งข้อ เป็นเรื่องน่าเห็นใจทั้งสองฝาย แฮปสเบิร์กต้องใช้มาตรการแข็งกร้าวเพื่อให้จักรวรรดิตั้งอยู่ต่อไปเมื่อกองกำลังชาวเซอร์เบีย ร้องขอรวมประเทศและตั้งตนเป็นอิสระ เหตุสำคัญเกิดขึ้นเมื่อรัชทายาทแห่งราชบัลลังก์ออสเตรีย สิ้นพระชนม์ด้วยฝีมือของชาวเซอร์เบียชาตินิยมที่เมืองซาราเยโว รัสเซียหนุนเซอร์เบีย ฝรั่งเศส และอังกฤษหนุนรัสเซีย เยอรมันและอิตาลีหนุนฮังการี ความต้องการปกครองชาติตนเองและ ระบบภาคีพันธมิตรจึงทำให้ยุโรปกลายเป็นยุทธภูมิที่ต้องห้าหันทันองเลือดจนกว่าจะถึงที่สุด

1.2 วิกฤติการณ์ซาราเยโว

ซาราเยโวคือเมืองหลวงของแคว้นบอสเนีย เป็นที่ซึ่งชนวนเหตุสงครามบังเกิดขึ้น เมื่อนักศึกษาบอสเนียเชื้อสายเซอร์เบียชื่อ กาวริโล ปรินชิป ปลงพระชนม์อัครดุ๊กฟรานซิส เฟอร์ดินานด์ ในนามขององค์กรลับชาวเซอร์เบียที่ชื่อว่า “รวมหรือตาย” เรียกกันทั่วไปว่า “มือมืด” รัฐบาลเซอร์เบียไม่รู้ไม่เห็นด้วยแต่ไม่อาจป้องกันได้ กระสุนสองนัดที่ปลงพระชนม์ อัครดุ๊กและดัชเชสนำโลกเข้าสู่ภาวะสงคราม

ระบบพันธมิตรส่งผลในทางปฏิบัติทันที ออสเตรียยื่นคำขาดต่อเซอร์เบียขอคำอธิบาย ขอให้รับผิดชอบ และสิ่งพิมพ์ที่ต่อต้านออสเตรีย ขอร่วมการไต่สวนและใน กระบวนการทางการศาลจัดการผู้สมรู้ร่วมคิด เซอร์เบียให้คำตอบเป็นความอ้อมข้อมแต่ไม่ ร่วมมือ ออสเตรียประกาศสงครามต่อเซอร์เบียในวันที่ 28 กรกฎาคม 1914 รัสเซียระดมพล ทั่วประเทศวันที่ 30 กรกฎาคม เยอรมันให้รัสเซียถอนการระดมพล รัสเซียปฏิเสธ เยอรมัน ประกาศสงครามต่อรัสเซียและต่อพันธมิตรคือฝรั่งเศสและบุกโจมตีเบลเยียม อังกฤษประกาศ สงครามต่อเยอรมันในวันที่ 4 สิงหาคม ห้าสัปดาห์หลังเกิดเหตุปลงพระชนม์ ประเทศยุโรปเข้าสู่

สงครามเริ่มขึ้นในภาคพื้นยุโรปใน ค.ศ. 1914 และดำเนินไปจนถึง ค.ศ. 1917 เป็นสงครามยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ มีสามสิบประเทศเข้าร่วม สูญสิ้นชีวิตผู้คนไปราว 65 ล้านคน เป็นทหารแปดล้านห้าแสนคน ทหารบาดเจ็บ 29 ล้านคน พลเรือนประมาณจำนวนไม่ได้ สูญเสียค่าใช้จ่ายประมาณสองแสนล้านเหรียญสหรัฐฯ

เยอรมันประสบความสำเร็จในเบื้องต้น ต่อมาสงครามเข้าสู่สภาพที่ไม่แน่นอนว่าสมรภูมิจะตกเป็นของใคร เมื่อเยอรมันเข้ากรุงปารีสได้และหยุดยั้งที่แม่น้ำมาร์น ฝ่ายพันธมิตรจึงสามารถตอบโต้ได้ เมื่อฝ่ายภาคีเยอรมันรบไม่ชนะในตุรกีและบัลข่าน อิตาลีได้ทิ้งพันธมิตรเพราะแพ้ที่คาโปเรโต และเห็นว่าไม่ได้รับความช่วยเหลือต่อไป ส่วนเยอรมันเห็นว่าจะเอาชนะสงครามให้ยุติได้ต้องจู่โจมรัสเซีย ขณะนั้นรัสเซียเกิดการปฏิวัติภายในประเทศ

1.3 การปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917

ค.ศ. 1917 เป็นปีตัดสินชะตา มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นสองประการ คือ การปฏิวัติรัสเซียและสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงคราม สถานการณ์สงครามเปลี่ยนไป และสงครามภาคพื้นยุโรปกลายเป็นสงครามโลก ญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามในวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1914 แต่ไม่ช่วยเยอรมันมากนัก แต่เมื่อสหรัฐฯ เข้าร่วมสงคราม เป็นการตัดสินชะตาสงครามได้อย่างรวดเร็ว

เหตุทั้งสองประการสร้างปัจจัยเกี่ยวกับอุดมการณ์และส่งผลต่อโลกทั่วไป หลัก 14 ประการของประธานาธิบดีวิลสันและคำขวัญเพื่อปฏิวัติของเลนินเป็นสากลและส่งผลอย่างยิ่งต่างจากประเด็นปัญหาเฉพาะของยุโรป เช่น เรื่องอัลซาส ลอร์เรน หรือชนชาติต่าง ๆ ในจักรวรรดิแฮปสเบิร์ก ดังนี้ ค.ศ. 1917 จึงเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ พลิกโฉมหน้าสงครามยุโรปเป็นสงครามโลก

การปฏิวัติรัสเซียเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1917 พระเจ้าซาร์ทรงหมดอำนาจลง รัฐเสรีประชาธิปไตยรัสเซียเกิดขึ้นแทนที่ พร้อมกับที่เกิดโซเวียตของชนชั้นแรงงานและทยอยขึ้นหลายแห่ง สภาโซเวียตควบคุมสถานการณ์ได้ มีประชุมครั้งแรกในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1917 ให้เคอเรนสกีหัวสังคมนิยมมาร์กซิสต์ควบคุมรัฐบาลเสรีประชาธิปไตย ต่อมากลุ่มบอลเชวิกซึ่งนำโดยเลนินยึดอำนาจได้ในวันที่ 7 พฤศจิกายน และสถาปนาอำนาจเผด็จการปกครองรัสเซีย รัฐบาลเลนินตกลงสัญญาเบรสต์ ลิตอฟส์ กับเยอรมันในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1918 ยอมยกดินแดนรัสเซียส่วนยุโรปให้ แลกสันติภาพและความมั่นคงแห่งอำนาจภายในประเทศ สอง

ประเทศร่วมกันแฉสนธิสัญญาฉบับที่แสดงถึงวัตถุประสงค์ทางจักรวรรดินิยมของประเทศพันธมิตร จากนั้นบอลเชวิคต้องต่อสู้กับฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติ พยายามขจัดระบอบเก่าและดำเนินการทางสังคมนิยม คือ ยึดโรงงาน ยึดที่ดิน เวณคืนอุตสาหกรรม เลิกใช้เงินตราเป็นอัตราแลกเปลี่ยน เป็นต้น การที่รัสเซียถอนตัวจากสงครามโลกครั้งที่ 1 และบอลเชวิคดำเนินการตามหลักสังคมนิยมก่อตั้งสหภาพสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียส่งผลกระทบต่อส่วนต่าง ๆ ของโลก

1.4 สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงคราม

เยอรมันไม่ชนะสงครามเพราะสหรัฐฯ เข้าสู่สงครามใน ค.ศ. 1917 เยอรมันใช้ยุทธการเรือดำน้ำกับเรือพาณิชย์ก่อวินาศกรรม มีแผนการสำหรับเม็กซิโกหากสหรัฐฯ เข้าสงคราม แสดงอาการก้าวร้าวคุกคามมากขึ้น ฝ่ายสัมพันธมิตรโฆษณาชวนเชื่อในสหรัฐฯ และสหรัฐฯ เสียประโยชน์ เรือและชีวิตผู้คนไปในสงคราม สหรัฐฯ รับรองรัฐบาลชั่วคราวของรัสเซียจึงได้ชื่อเข้าร่วมสันนิบาตประชาชาติโดยต่อสู้กับระบอบอัตตาธิปไตยยุโรปภาคกลางสหรัฐฯ จึงประกาศสงครามในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 1917 โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นการช่วยโลก “ให้พ้นภัยเพื่อประชาชาติ” และเข้าร่วมสงครามเพื่อยุติสงคราม สหรัฐฯ เป็นผู้กำหนดขอบข่ายและเป้าหมายของฝ่ายสัมพันธมิตรในการสงคราม เยอรมันยอมจำนนและตกลงสัญญาสันติภาพในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1918

สนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์เป็นไปตามหลัก 14 ประการของประธานาธิบดีวิลสันแห่งสหรัฐฯ ซึ่งมุ่งหมายสถาปนาสันติภาพอันถาวรขึ้น ข้อหนึ่ง คือ ให้จัดตั้งสันนิบาตแห่งประชาชาติเพื่อขจัดข้อขัดแย้งระหว่างประเทศโดยอาศัยวิธีเจรจาอมชอมหรือยุติด้วยกำลังและการศาล หลัก 14 ประการดูเหมือนการฝันเฟื่องแต่ประชาชนร่วมฝันหาสันติภาพด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มีประเทศฝ่ายชนะสงครามได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลีที่สูญเสียมากมายและต้องการแก้แค้นและให้ฝ่ายแพ้ชดใช้ เยอรมัน ออสเตรีย-ฮังการี ตุรกี และบัลแกเรียต้องยอมรับหลงโทษสูญเสียดินแดนแก่ผู้ชนะ อำนาจทางทหารของเยอรมันถูกจำกัดลงพร้อมกับที่ประเทศถูกยึดครองเพื่อประกันการปฏิบัติตามสัญญา ให้ชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม ค่าบูรณะซ่อมแซมต่าง ๆ มูลค่า 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ กำหนดจ่ายทันที ขณะเดียวกันผู้ชนะยึดเส้นทางรถไฟ อุปกรณ์ลงทุน ปศุสัตว์ และถ่านหิน ประเทศผู้แพ้อื่น ๆ ต้องรับการปฏิบัติเช่นเดียวกัน ชาติใหม่ ๆ ถือกำเนิดขึ้นจากสนธิสัญญาสันติภาพนี้

1.5 สันนิบาตแห่งประชาชาติ (League of Nations)

ในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ข้อ 1 ระบุหลักการก่อตั้งสันนิบาตแห่งประชาชาติไว้ มีสาระว่าให้ชาติที่เป็นฝ่ายชนะเข้าเป็นสมาชิกและให้สันนิบาตมีอำนาจพอที่จะยุติสงครามใน

อนาคตได้

สันนิบาตชาติเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มวลสมาชิกเข้าร่วมประชุมโดยออกเสียงลงมติได้ชาติละหนึ่งเสียง มีสภการบริหารประกอบด้วยสมาชิกถาวรคือประเทศมหาอำนาจ และสมาชิกไม่ถาวรคือประเทศที่รับเลือกเข้ามาปฏิบัติตามบัญญัติของสภา มีศาลโลกเพื่อยุติข้อพิพาท เลขานุการ จัดประชุมและบันทึกผลการประชุม ข้อสัญญาาระบุถึงระบบอาณัติ (mandate system) เพื่อขจัดจักรวรรดินิยมโดยมอบหมายอำนาจให้ประเทศหนึ่งเข้าจัดการดูแลดินแดนที่ไม่สามารถช่วยตัวเองให้มั่นคงได้ สันนิบาตชาติตั้งกรรมการจัดการเรื่องการบรรเทาภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ สาธารณสุข อนามัย การศึกษา และการสื่อสารคมนาคมเป็นพื้นฐานทั่วโลก สงครามยุติลงใน ค.ศ. 1919 โลกน่าจะหวังได้จริงจังขึ้น หลายประเทศประชุมเรื่องลดอาวุธ พวกชาตินิยมพอใจที่ก่อตั้งรัฐตามเชื้อชาติได้ ได้แก่ โปแลนด์ เชโกสโลวะเกีย ออสเตรีย ฮังการี ยูโกสลาเวีย เป็นต้น ถ้าสันนิบาตชาติและศาลโลกมีอำนาจมั่นคงและชาติต่าง ๆ ร่วมมือกัน ความวุ่นวายต่าง ๆ น่าจะยุติได้ สงครามจะไม่เกิดขึ้นอีก แต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้บังเกิดขึ้น ในยี่สิบปีต่อมา เป็นสงครามที่น่าสะพึงกลัวยิ่งเสียกว่าในครั้งแรก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

1. ให้นักศึกษาอ่านเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 1 เพิ่มเติม และดูแผนที่ประกอบเรื่อง
2. อ่านบททวน และลองตอบคำถามที่เป็นตัวอย่างท้ายบท

2. ผลของสงครามโลกครั้งที่ 1

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 โลกมีความเปลี่ยนแปลงเพียงไม่กี่ประการ ที่สำคัญคือแผนที่ยุโรปเปลี่ยนเพราะจักรวรรดิทั้งสี่ล่มสลายลง ประเทศยุโรปยังคงถืออำนาจปกครองอาณานิคมโพ้นทะเลและยังขยายเขตอาณานิคมให้กว้างขวางออกไปด้วย คือแดนสุลต่านปกครองในตะวันออกกลาง ดูเหมือนว่ายุโรปจะมีอำนาจเต็มทีวกว่าก่อน แต่อันที่จริงอำนาจนั้นได้ค่อย ๆ เสื่อมคลายลงและหมดไปในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปรากฏให้เห็นได้ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอาณานิคม

ก่อนสมัยสงครามโลกเศรษฐกิจยุโรปขึ้นกับการลงทุนในดินแดนโพ้นทะเล แต่เมื่อสงครามโลกเกิด อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันสูญเสียประโยชน์จากการลงทุนนี้ไปมากมาย ขณะที่สหรัฐฯ กลับกลายเป็นเจ้าหนี้ยุโรป อุตสาหกรรมยุโรปเสียหาย แต่สหรัฐฯ เฟื่องฟูเพราะ

ผลิตเพื่อสงคราม สหรัฐฯ รับผิดชอบต่อภัยพิบัติและเจ้าของกิจการของโลกแทนยุโรป สงครามทำให้ชาวยุโรปขวัญกระเจิงและรู้สึกเชื่อมั่นอะไรไม่ได้ และกลับหันไปมองคนนอกทวีปคือ ประธานาธิบดีอเมริกัน—วิลสัน กับผู้นำรัสเซีย—เลนิน หลัก 14 ประการช่วยให้คาดหวัง ประชาธิปไตยได้ มวลชนที่ประสบภัยหนีจากสงครามหวังให้ปฏิวัติเพื่อสังคมใหม่ มีการจัดตั้ง สภาโซเวียตในเบอร์ลิน แอมเบอร์ก บูดาเปสต์ มีเดินขบวนตามท้องถนนในกรุงลอนดอน ปารีส และโรม

ดังนั้นสงครามจึงทำให้อำนาจยุโรปเสื่อมลง ชนผิวขาวไม่ได้อยู่เหนือชนผิวสีอีกต่อไป ชาวอาณานิคมได้ร่วมรบในสงคราม เมื่อกลับบ้านเกิดเมืองนอน ความรู้สึกต่อนายผิวขาวของเขาไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เหตุการณ์ปฏิวัติในอาณานิคมยุโรปเกิดขึ้นเป็นระลอกโดยมีลักษณะต่าง ๆ กัน ชาวเตอร์กได้ชื่อว่าต่อสู้ปลดอำนาจชาวยุโรปได้สำเร็จมากที่สุด ส่วนที่ต้องนองเลือดแล้วพ่ายแพ้อย่างที่สุดคือชนเผ่าริฟ (Rif) ส่วนชาติอื่น ๆ เช่น ชาวอียิปต์ อิรัก อินเดีย สำเร็จด้วยหนทางรัฐธรรมนูญโดยสถานประมาณ การก่อการเป็นปัจจัยยุติจักรวรรดิยุโรปลงได้ในที่สุดในภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

2.1 การปฏิวัติในทวีปยุโรป

ขณะที่โลกอาณานิคมปฏิวัติเพื่อเอกราช ยุโรปปฏิวัติทางสังคมนิยมในระหว่าง ค.ศ. 1919—1929 เหตุการณ์ปฏิวัติและการต่อต้านการปฏิวัติเกิดขึ้นเพราะสงครามโลกและรัสเซียปฏิวัติสำเร็จ

ใน ค.ศ. 1919 รัสเซียเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นระหว่างฝ่ายปฏิวัติและฝ่ายต่อต้านปฏิวัติ ประเทศพันธมิตรส่งกำลังเข้าแทรกแซงสนับสนุนฝ่ายต่อต้านด้วยเหตุผลหลายประการ แต่บอลเชวิกกลับชนะและคุมประเทศได้ รัสเซียเสียหายอย่างหนัก ความสัมพันธ์กับโลกตะวันตกตกต่ำถึงที่สุดจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในเยอรมัน ไกเซอร์วิลเลียมทรงสละราชบัลลังก์ กลายเป็นเหตุให้เกิดจลาจลทั่วไป สภาแรงงานและทหารแบบโซเวียตก่อตัวตามเมืองใหญ่โดยฝีมือของชนชั้นกลาง ฝ่ายซ้ายพยายามก่อกบฏแต่ถูกปราบปรามลง เยอรมันจัดตั้งสภาแห่งชาติตามหลักการประชาธิปไตย ประชุมที่เมืองไวมาในวันที่ 19 มกราคม ค.ศ. 1919 ต่างชาติสนับสนุนการเงินแก่สาธารณรัฐไวมาอย่างดี แต่เมื่อเกิดเหตุเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก เยอรมันเผชิญวิกฤตการณ์

ในยุโรปภาคกลางส่วนที่เหลือ ประชาชนเกิดความรู้สึกทางชาตินิยมและมีสำนึกเรื่องชนชั้นมากขึ้นเมื่อราชวงศ์ทั้งสามหมดอำนาจลง ยังการริ่จัดตั้งสาธารณรัฐโซเวียตแต่

นายพลฮอว์ตักลับยึดอำนาจได้ ยุโรปภาคกลางวันเซโกสโลวะเกียอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการ

เบนิโต มุสโสลินีก่อตั้งรัฐฟาสซิสต์อิตาลีเพราะสภาพการเมืองและเศรษฐกิจหลังสงคราม เช่น เกิดจลาจลและว่างงาน เป็นต้น มุสโสลินีและกองพลเชิร์ทดำใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศ เขาถือนโยบายสร้างเอกภาพและพลังอำนาจโดยปราบปรามความวุ่นวายยุ่งยากทางการเมืองและสังคม ใช้วิธีทารุณโหดร้ายจัดการกับพวกปฏิวัติสังคมนิยมและเตรียมการสงครามเพื่อความรุ่งเรืองของอิตาลี อิตาลีเป็นรัฐบริษัท (corporate state) ที่ชนทุกผู้จงรักต่อผู้นำ (Il Duce) การปฏิรูประบบประเทศเป็นไปเพื่อสงครามและโจมตีประเทศเจ้าอาณานิคม

ยุโรปตะวันตกมีสถาบันประชาธิปไตยมั่นคงเพราะชนะสงคราม แต่มีปัญหาหลายประการเกิดขึ้น โดยเฉพาะจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำใน ค.ศ. 1921 และ ค.ศ. 1931 รายได้ประเทศตกต่ำและคนว่างงาน ในอังกฤษ พรรคแรงงานมีบทบาทมากขึ้นแทนที่พรรคเสรีนิยม และชนร่ำรวยสนับสนุนพรรคอนุรักษนิยม จึงต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม ฝรั่งเศสเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้งแต่แก้ปัญหาการเงินไม่ได้ไม่ตก จำเป็นต้องยึดแคว้นรุห์ของเยอรมันเพื่อค่าปฏิกรรมสงครามแต่กลับสร้างสถานการณ์ล่อแหลมขึ้น

ในระหว่าง ค.ศ. 1924—1929 เป็นช่วงเวลาสงบศึกและตกลงในยุโรป แผนการดอว์ส (The Dawes Plan) เป็นความตกลงเรื่องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเพื่อสร้างความมั่นคงแก่ยุโรป เนื่องจากฝรั่งเศสยึดแคว้นรุห์ใน ค.ศ. 1923 เพราะเยอรมันไม่สามารถจ่ายปฏิกรรมสงครามตามกำหนดได้ เงินมาร์กเยอรมันหมดค่าเพราะสถานการณ์เงินเพื่อหลังสงครามและขอพักการชำระหนี้ แต่ฝรั่งเศสเข้าใจว่าเยอรมันบิดพลิ้ว ชาวเยอรมันจึงนัดกันหยุดงานทั่วไป แผนการดอว์สกำหนดประมาณการชำระหนี้ต่อปี พันธมิตรจะดูแลระบบการเงินการธนาคารเยอรมันและให้เยอรมันยืมเงิน ฝรั่งเศสจึงถอนกำลังจากรุห์ แผนการนี้บรรเทาความยากลำบากลงได้มาก แม้จะเกิดเหตุเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่นานถึงสี่ปี

อย่างไรก็ดี ฝรั่งเศสรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการประกันความปลอดภัยจากอันตรายที่จะเกิดจากเยอรมันในอนาคต จึงดิ้นรนให้มีระบบภาคีความตกลงช่วยเหลือจัดตั้งเป็นพันธมิตรน้อย (Little Entente) กับบรรดาประเทศเล็ก ๆ ขึ้นเพื่อกันเยอรมันให้อยู่โดดเดี่ยวอีก แต่เมื่อความสัมพันธ์กับเยอรมันดีขึ้น จึงร่วมลงนามสัญญาโลคาร์โน ให้เยอรมันเข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติและยอมรับการตกลงด้วยสันติวิธี ยุโรปเข้าสู่ภาวะปกติเมื่อเยอรมันกลายเป็นประเทศที่อ้อมชอมด้วยได้ ปัญหาการว่างงานคลี่คลายลง สหภาพโซเวียตประกาศใช้แผนพัฒนาห้าปีพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศแทนที่จะสนใจกิจการโลก ทุกอย่างจึงดูเป็นไปได้อย่างดีและน่าจะดีต่อไป

สำหรับรัสเซีย เศรษฐกิจพังทลายลงในสมัยเลนินเนื่องจากรัฐเวนคืนทรัพย์สิน และกิจการทั้งหมด ทำให้มีการยอมรับระบบทุนไปใช้แก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ ต่างประเทศ เริ่มให้การรับรองสหภาพโซเวียต เมื่อสตาลินขึ้นเป็นผู้นำประเทศ ได้ประกาศใช้แผนพัฒนา ห้าปีโดยถืออำนาจเบ็ดเสร็จควบคุมการผลิตทุกด้านในประเทศให้เข้าสู่ระบบรวม เน้นการผลิต ด้านอุตสาหกรรมหนัก มีการต่อต้านอย่างรุนแรงโดยเฉพาะจากชาวนา ในประเทศประสบ วิกฤติการณ์ขาดแคลนอาหารใน ค.ศ. 1934 อย่างไรก็ดี รัฐสามารถดำเนินแผนการจนประสบ ผลสำเร็จได้ สหภาพโซเวียตกลายเป็นผู้ผลิตอันดับห้าเป็นอันดับสองของโลก ความสำเร็จนี้ นับว่าสำคัญเพราะเป็นขณะที่เศรษฐกิจตะวันตกกำลังเผชิญปัญหารุนแรง ชาวอาณานิคมเห็นว่า โซเวียตใช้เวลาชั่วรุ่นเปลี่ยนฐานะจากความเป็นรัฐเกษตรกรรมล้าหลังเป็นชาติยิ่งใหญ่ด้วย อำนาจทหารและอุตสาหกรรมเป็นอันดับสองของโลก และเป็นชาติเอเชียที่ยิ่งใหญ่ทัดเทียมชาติ ยุโรปได้

2.2 เหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่

ราวปลาย ค.ศ. 1929 เกิดเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วไปอย่างรุนแรงและกิน เวลานาน เศรษฐกิจระหว่างประเทศเสียดุลยภาพ สหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่และได้ แก้ไขสถานการณ์โดยการให้เงินยืมและลงทุนในต่างประเทศ แต่วิธีนี้ในระยะยาวแล้วกลับยิ่ง ทำให้ประเทศลูกหนี้ย่ำแย่ลง และต้องใช้วิธียุติการนำเข้าจากสหรัฐ บางประเทศเพิกเฉย ไม่ชำระหนี้จึงส่งผลต่อเศรษฐกิจและการเงินของสหรัฐ สหรัฐฯ ยังคงเพิ่มผลผลิตมากขึ้น แต่รายได้ของประชาชนกลับเพิ่มไม่ทันพอกับราคาสินค้าและภาษี ตามชนบทมีความยากจน ทั่วไป กำลังซื้อตกลงขณะที่การลงทุนมีระดับสูง เนื่องจากต้องจ่ายค่าจ้างและปันผลสูง ต่อมา รายการผลิตทางอุตสาหกรรมลดลง นอกจากนั้นระบบการธนาคารไม่มั่นคงยังผลเสียหาย ธนาคารอิสระมีมากมาย ไม่สามารถฝ่าสถานการณ์พายุกระหน่ำนี้ได้ เจ้าหนี้พากันถอนเงินออกม ออกจากธนาคารต่าง ๆ จนเกิดปฏิกิริยาลูกโซ่แก่โครงสร้างทางการเงินทั้งหมด

เหตุการณ์ตลาดหุ้นในอเมริกาปั่นป่วนในเดือนกันยายน ค.ศ. 1929 ราคาหุ้นตก ชวบฮาบและสถานการณ์เลวร้ายนานถึงสามปี ระยะนี้ธนาคาร 5,000 แห่งปิดกิจการลง การผลิตทางอุตสาหกรรมทั่วไปและรายได้ของชาติตกลงทุกที่ สถานการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อ ทั่วโลกอย่างกว้างขวาง สถาบันการเงินอเมริกันจำต้องใช้วิธีให้ต่างประเทศยืมเงินในช่วงเวลา สั้น ๆ แต่วิธีนี้ก็ยังมีผลให้ทวีปยุโรปเกิดปั่นป่วนและสถาบันการเงินยุโรปต้องปิดกิจการลง อังกฤษ ยกเลิกมาตรฐานทองคำ สหรัฐฯ และประเทศอื่น ๆ ดำเนินตาม เมื่อการเงินของโลกพังทลายลง อุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมเสียหายอย่างหนักโดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศ

เหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ส่งผลกระทบต่อการเมือง สังคมและการค้าระหว่างประเทศ ในด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาผู้คนจำนวนมากมายังไม่มีงานทำ มาตรฐานการครองชีพทุกประเทศตกต่ำมาก ผู้คนมีชีวิตทุกข์ยากคับแค้นแสนสาหัสโดยเฉพาะในช่วงต้นเหตุการณ์ เกิดคลื่นอพยพหางานทำเพื่อหนีชีวิตแบบตายทั้งเป็น สภาพการว่างงานในเยอรมันเลวร้ายที่สุด ยังผลต่อทางการเมืองคือฮิตเลอร์ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำประเทศ ในสหรัฐอเมริกา แฟรงกลิน ดี รูสเวลท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ในอังกฤษ สแตนลีย์ บัลด์วิน แห่งพรรคทอรี-อนุรักษนิยม ครองอำนาจแทนที่ แรมเซย์ แมคดอนัลด์ แห่งพรรคแรงงาน ฝรั่งเศสเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง แต่ยังไม่มียุติใดแก้ไขสถานการณ์ได้

2.3 นาซีเยอรมัน

อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolph Hitler) ทำรัฐประหารในเยอรมันสำเร็จในเดือนมกราคม ค.ศ. 1933 เยอรมันเป็นเช่นเดียวกับอิตาลีที่พรรคใหญ่ในสภาตกลงจัดตั้งรัฐบาลร่วมเพื่อบริหารสาธารณรัฐไวมารี่ไม่ได้ ผู้คนไม่พอใจสภาพเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำใน ค.ศ. 1933 พรรคเสรีนิยมและพวกหัวรุนแรงร่วมมือกันไม่ได้ ฮิตเลอร์และกองกำลังเสื้อน้ำตาลของเขาจึงได้รับชัยชนะ

ฮิตเลอร์เป็นทหารยศสิบโท เขาต่อสู้อย่างกล้าหาญจนบาดเจ็บจากสงครามและได้รับกางเขนเหล็กเป็นรางวัล หลังสงครามเขาเข้าร่วมพรรคแรงงานสังคมนิยมแห่งชาติเยอรมัน (Nazi) และได้เป็นผู้นำ (Führer) เขาแสดงวาทะเรื่องชาตินิยมและการต่อต้านยิว ต่อมาร่วมมือกับจอมพลลูเดนดอล์ฟก่อการในมิวนิคไม่สำเร็จ ต้องขังนาน 9 เดือน ในคุกเขาเขียน "การต่อสู้ของข้าพเจ้า" (Mein Kampf) แสดงความเกลียดชังประชาธิปไตย ลัทธิมาร์กซ์และชาวยิว และชี้ให้เห็นว่าเยอรมันเป็น "จ้าวโลก" ได้ เขาเอ่ยถึงเรื่องพันธุศาสตร์ว่าเป็นกุญแจไขสู่ความเป็นนายเหนือโลกนี้ได้ โดยให้เชื่อมั่นว่าเยอรมันเป็นชาติพันธุ์เหนือชาติอื่นในการสร้างอารยธรรม ชาติพันธุ์อื่นเลวทรามและเป็นอันตรายต่อความเจริญ ต้องกู้โลกให้พ้นภัยโดยยึดอำนาจไว้เพื่อมนุษยชาติและอารยธรรม

แผนการของนาซีให้ความหวังว่าจะสบายได้มาก ชนชั้นกลางจึงสนับสนุน พวกชาตินิยมพอใจในความเฉียบขาดรุนแรงในการจัดการพวกเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ และสัญญาว่าจะล้มเลิกพันธะตามสนธิสัญญาแวร์ซายส์และประหารยิวซึ่งถูกตราหน้าว่าเป็นนักซูดริคตัวงงและเป็นคอมมิวนิสต์วัตฤนิยม นโยบายนี้มีมานาน แต่ปัญหาเศรษฐกิจทำให้ผู้คนขนานรับท่านผู้นำผู้ชี้ว่าใครควรเป็นที่รองรับการระบอบโทสะคับแค้นนี้ และชี้หน้าว่าแต่ละคนควรทำอะไรเพื่อความสำเร็จของทุกคนและของชาติได้ ฮิตเลอร์ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนมกราคม ค.ศ.

1933 เขารวบตำแหน่งประธานาธิบดีเข้าไว้ด้วยและขจัดฝ่ายตรงข้ามให้หมดไป เขาประกาศในที่ประชุมพรรคนาซีที่นูเรมเบิร์กว่า “ชีวิตเยอรมันกำหนดไว้แล้วสำหรับอีกพันปีข้างหน้า”

เหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทำให้ชาติต่าง ๆ ปฏิบัติตามสัญญาโลคาร์โนไม่ได้ ต้องเจรจาให้ยกเลิกการชำระหนี้สงครามและค่าปฏิกรรมต่าง ๆ ความลำบากทางเศรษฐกิจสร้างความรู้สึกชาตินิยมส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ มาตรการกำแพงภาษี โควตานำเข้า ความตกลงทางการค้าสองฝ่าย เป็นต้น ชาติต่าง ๆ พากันยอมรับเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองทั่วไป ซึ่งมีผลให้ต้องการเพิ่มอาวุธยุทโธปกรณ์ การผลิตอาวุธเพื่อความมั่นคงของชาติ ทำให้มีงานทำด้วย ฮิตเลอร์จัดโครงการสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์ขนาดใหญ่ จนดึงประเทศจากสภาพตกต่ำได้สำเร็จ มวลชนมีงานทำแม้จะทำงานผลิตอาวุธ ฮิตเลอร์จึงเป็นที่นิยมอย่างยิ่งเมื่อผลิตแล้วต้องใช้และใช้โดยชอบ เหตุผลของการใช้อาวุธคือชาวเยอรมันขาด “ที่อาศัย” (Lebensraum) ฮิตเลอร์กล่าวว่า หลายประเทศโชคดีที่มีอาณาบริเวณและแผ่นดินโพ้นทะเลที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่น้อย ชาติที่ไม่มีจึงขาดทรัพยากรที่จะมาเกื้อหนุนประชาชนของตนได้ จำเป็นต้องขยับขยายด้วยกำลังเพื่อแก้ไขสภาพยุดิธรรมนี้ อุดมการณ์หาที่อาศัยเป็นการรวมชาติที่ไม่มีอาณาบริเวณคือ เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน ต่อต้านชาติมี คือ สหรัฐ อังกฤษ เป็นต้น ช่วยให้คุกคามก้าวร้าวชาติอื่นได้โดยชอบธรรมเพราะเป็นการแสวงหาอาหารมาเลี้ยงปากท้องคนหิวโหยและหางานให้คนตกงาน หลายประเทศรวมทั้งประเทศ “มี” ยอมรับเหตุผล ในเบื้องต้น

เมื่อนาซีแสดงอาการแข็งกร้าว อังกฤษคิดให้เยอรมันเผชิญหน้าต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสซึ่งเสียหายหนักที่เยอรมันไม่จ่ายค่าปฏิกรรมฯ ช่วยตัวเองไม่ได้ต้องสนับสนุนนโยบายเอาใจเยอรมันของอังกฤษ สหรัฐฯ ไม่รับรู้ปัญหาของยุโรปอีกและวางเฉยเพราะกำลังเผชิญสภาพเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1931 สันนิบาตชาติเป็นเสือกระดาษที่สหรัฐฯ และโซเวียตรัสเซียไม่ได้เป็นสมาชิก และไม่อาจจัดการปัญหาใด ๆ ให้สำเร็จได้อย่างแท้จริง อังกฤษและฝรั่งเศสตกลงประกันความปลอดภัยของกันและกัน ดังนั้นประเทศฟาสซิสต์จึงไม่มีเหตุร้ายรอที่จะใช้ลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่ ซึ่งเป็นเหตุสำคัญให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น

2.4 จักรวรรดินิยมใหม่

จักรวรรดินิยมใหม่หมายถึงการที่ชาติอักษะโรม-เบอร์ลิน-โตเกียวมุ่งย้ายชาติเจริญก้าวหน้ามั่นคง ผิดจากความหมายเดิมของลัทธิจักรวรรดินิยมที่เป็นการมุ่งเอาเปรียบบรรดาชาติที่ล้าหลังและช่วยตัวเองไม่ได้ ใน ค.ศ. 1931 ญี่ปุ่นส่งกำลังเข้าปราบปรามโจรจีนในแมนจูเรียและครอบครองแมนจูเรียทั้งหมด จากนั้นได้ถอนตัวจากสันนิบาตชาติและเปลี่ยนแมนจูเรียเป็นรัฐแมนจูแก้วอยู่ภายใต้การปกครองควบคุมของญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1933 ญี่ปุ่นขยับขยายกองกำลัง

เข้าสู่แคว้นยะโฮร์

ใน ค.ศ. 1935 อิตาลีเกณฑ์กำลังครั้งใหญ่และกรีธาทัพเข้าสู่ไรน์แลนด์ ฝรั่งเศสเร่งสร้างแนวมาจินต์ (Maginot) เพื่อป้องกันการรุกรานของเยอรมัน อิตาลีสร้างกำแพงซีกฟรีด (Siegfried Wall) ขึ้นเช่นกัน ใน ค.ศ. 1936 จอมทัพฟรานซิสโก ฟรังโก สนับสนุนช่วยเหลือมุสโสลินีและอิตาลีและจู่โจมสาธารณรัฐสเปนเพื่อจัดตั้งระบอบฟาสซิสต์ขึ้นในสเปน สเปนกลายเป็นสถานที่ทดลองใช้อาวุธและกองกำลังทดลองของฝ่ายอักษะ บรรดาประเทศประชาธิปไตยดำเนินนโยบายไม่เข้าแทรกแซงกิจการต่างชาติ สาธารณรัฐสเปนสลายลงใน ค.ศ. 1939 ใน ค.ศ. 1936 มุสโสลินีรุกรานเอธิโอเปียเพื่อแก้ลำที่ต้องปราศัยที่อโดวาและเพื่อตีวงล้อมอังกฤษทางฝั่งตะวันออกของแอฟริกา อังกฤษพยายามบังคับให้สันนิบาตลงโทษอิตาลี โดยเฉพาะไม่ให้ขายน้ำมันให้ แต่สหรัฐฯ ฉวยโอกาสครองตลาดน้ำมันในอิตาลี อิตาลีจึงครองเอธิโอเปียโดยไม่มีใครต้านทาน

อิตาลีพยายามก่อควมให้รวมเยอรมันเข้ากับออสเตรีย แต่อัครเสนาบดีออสเตรียชุสติกต่อต้าน ญี่ปุ่นได้ตีบหนาลีกเข้าไปทางใต้ของจีนใน ค.ศ. 1937 จอมพลเจียง ไคเช็คประธานาธิบดีทำอะไรไม่ได้นอกจากถ่วงเวลา อิตาลีผนวกออสเตรียได้โดยง่ายในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1938 และอาศัยกองกำลังแนวที่ห้าจัดการให้ออสเตรียเข้าสู่ระบบนาซี เดือนต่อมาอิตาลีเรียกร้องให้รวมแคว้นชูเตเด้นของเชโกสโลวะเกียที่ประชาชนจำนวนมากพูดเยอรมันเข้ากับเยอรมัน แชมเบอร์เลนนายกรัฐมนตรีอังกฤษและดาลาดิเอร์แห่งฝรั่งเศสยอมตามคำขอเพื่อสันติภาพ โดยที่เข้าใจว่าเป็นคำขอร้องครั้งสุดท้าย อิตาลีเข้ายึดเชโกสโลวะเกียทั้งหมด

ใน ค.ศ. 1939 อิตาลียึดอัลบาเนียขณะที่เยอรมันเรียกร้องขอฉนวนโปแลนด์ ครั้งนี้จะเป็นคำขอร้องครั้งสุดท้ายจริง ๆ แต่ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1939 ได้เกิดการปฏิวัติทางการทูตขึ้นเสียก่อน สถานการณ์ระหว่างประเทศได้เปลี่ยนไป

ในระหว่าง ค.ศ. 1933—1939 ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและเยอรมันเสื่อมทรามลง อิตาลีถือเอาลัทธินโยบายเป็นเป้าโจมตีและตั้งใจจะยึดยูเครนให้ได้ เชื่อกันว่าจะเกิดสงครามระหว่างรัฐเผด็จการเบ็ดเสร็จทั้งสองฝ่ายอย่างแน่นอน รัสเซียถึงกับละอุดมการณ์ปฏิวัติโลกมาดำเนินนโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติ และพรรคคอมมิวนิสต์หลายประเทศเสนอให้เปิดแนวร่วมป้องกันเยอรมัน ใน ค.ศ. 1934 รัสเซียเข้าร่วมสันนิบาตชาติและเป็นผู้นำแกนร่วมต่อต้านฟาสซิสต์ อย่างไรก็ตามในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1939 รัสเซียและเยอรมันประกาศสัญญาไม่รุกรานกัน สองประเทศตกลงอย่างลับ ๆ ที่จะแบ่งกันครองโปแลนด์ อังกฤษและฝรั่งเศสเตือนอิตาลีว่าการเคลื่อนกำลังเข้าสู่โปแลนด์หมายถึงสงคราม แต่ในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1939

ฮิตเลอร์โจมตีโปแลนด์ ฝรั่งเศสและอังกฤษรับประกันความปลอดภัยของโปแลนด์ สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเริ่มต้นขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. ค้นหาค้นหาเรื่องราวความคิดเกี่ยวกับลัทธิต่างๆ ที่แตกต่างกันในหนังสือการเมือง การปกครองและปรัชญาเบื้องต้น เพื่อประกอบความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิวัติ
2. อ่านบททวน และลองตอบคำถามที่เป็นตัวอย่างท้ายบท

3. สงครามโลกครั้งที่ 2

ภายในเวลาห้าสัปดาห์ฮิตเลอร์ยึดโปแลนด์ได้ นาซีใช้ยุทธการสายฟ้าแลบ (Blitzkrieg) คือระดมทิ้งระเบิดและใช้ยานเกราะเข้าโจมตี พันธมิตรโปแลนด์ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ รัสเซียฉวยโอกาสเก็บเกี่ยวประโยชน์ที่ตกลงบันทึกตามสัญญา นาซี—โซเวียต กองทัพแดงเข้ายึดครอง ลิทัวเนีย ลัตเวีย เอสโทเนีย เบสซาราเบีย และบูโทวีนาของรูมาเนียและฟินแลนด์

นาซีเยอรมันบุกเดนมาร์กและนอร์เวย์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1940 วินสตัน เชอร์ชิลขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอังกฤษแทนที่แซมเบอร์เลนในวันที่ 10 พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นาซีโจมตียุโรปต่ำและฝรั่งเศส ฝรั่งเศสปราชัยยับเยินในวันที่ 21 มิถุนายน และต้องจัดตั้งรัฐบาลใหม่ภายใต้อำนาจเยอรมันประจำการที่วิชชี อิตาลีเข้าสู่สงครามโดยโจมตีที่มั่นของอังกฤษในแอฟริกาเหนือ และสหรัฐฯ เริ่มมีที่ท่าเข้าร่วมเหตุการณ์ยุโรปอีกครั้ง

เยอรมันโจมตีอังกฤษทางอากาศ พร้อมกับที่ทำให้อังกฤษต้องเผชิญกับภาวะการขาดแคลนจริงจัง แต่ไร้ผลเพราะทัพอากาศอังกฤษมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง สามารถทำลายเครื่องบินเยอรมันได้มากมาย ขวัญกำลังใจของชาวอังกฤษมั่นคงและราชนาวีอังกฤษสามารถป้องกันเสบียงที่ลำเลียงสู่เกาะอังกฤษได้ สหรัฐฯ ช่วยเหลือเต็มที่โดยเฉพาะให้ยืม—เช่า ในเวลาเดียวกันฮิตเลอร์ต้องช่วยอิตาลีซึ่งเป็นพันธมิตรให้พ้นสภาพลำบากในสมรภูมิแอฟริกาเหนือและในบัลข่าน เป็นเหตุให้ต้องแบ่งกำลังไปยังแดนตะวันออก

ฮิตเลอร์โจมตีรัสเซียในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1941 โดยเริ่มมุ่งตีผ่านคอเคซัสไปยังอินเดียเพื่อไปบรรจบทัพญี่ปุ่นที่ตีบหน้ามุ้งมายังอินเดียทางตะวันออก โดยผ่านประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อนาซีเดินทัพถึงมอสโกและสตาลินกราด ญี่ปุ่นได้โจมตีฐานทัพเรือสหรัฐฯ ในปาซิฟิก—เพิร์ล ฮาร์เบอร์ในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941 สหรัฐฯ เข้าสู่สงคราม สงครามภาคพื้น

ยุโรปเปลี่ยนโฉมหน้าเป็นสงครามโลก ประชาชนบริติชรู้สึกว่าการขยายตัวของฝ่ายอักษะในแดนตะวันตก และพยายามยับยั้งการคุกคามของญี่ปุ่นในแปซิฟิกใน ค.ศ. 1942 เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่นประสบความสำเร็จได้รับชัยชนะเกือบทุกแห่ง ยุทธภูมิสำคัญคือในรัสเซีย แอฟริกาเหนือ และแปซิฟิก เยอรมันใช้เรือดำน้ำและยานบนพื้นผิวดินสกัดการติดต่อของฝ่ายพันธมิตรได้ แต่ญี่ปุ่นได้รับชัยชนะมากที่สุดในจักรวรรดิแปซิฟิกอันกว้างใหญ่ไพศาล จากอลูเชียนถึงออสเตรเลีย จากกวมถึงอินเดียน เหตุหนึ่งเป็นเพราะอาณานิคมของตะวันตกไม่ต่อสู้กับผู้บุกรุกชาวเอเชียเพื่อชาวยุโรป ญี่ปุ่นถือประโยชน์จากคำขวัญที่ว่า “เอเชียเพื่อชาวเอเชีย” หลังจากโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ ได้สองสัปดาห์ ญี่ปุ่นก็ยึดเกาะกวม เวก ฮองกง บุกป่ามลายู อาศัยยุทธวิธีหลายแบบตีสิงคโปร์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งจักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชียได้ จากนั้นเข้าโจมตีพม่า อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เกาะอันดามันในมหาสมุทรอินเดีย และเกาะเล็ก ๆ ในแนวอลูเชียน ญี่ปุ่นครองจักรวรรดิอันประกอบด้วยประชากรร้อยล้านคน ผลิตยางพาราร้อยละ 90 ผลิตปอร้อยละ 90 และดีบุกราว 2 ใน 3 ของโลก

ใน ค.ศ. 1942 ฝ่ายอักษะบุกโจมตีรัสเซียขนานใหญ่ถึงฝั่งโวลก้าใจกลางของรัสเซีย ในแอฟริกาเหนือ นายพลรอมเมลจึงจอกทะเลทรายตีอังกฤษข้ามลิเบีย ข้ามเข้าอียิปต์อีกราวห้าสิบไมล์จะถึงอเล็กซานเดรียและเตริมบุกไคโร และญี่ปุ่นก็พร้อมปฏิบัติการต่อไปในออสเตรเลียและอินเดีย

อย่างไรก็ดี ปลาย ค.ศ. 1942 เกิดเหตุการณ์หักเหขึ้น คือ รัสเซียสามารถทำลายกองทัพนาซีที่สเตาลินกราดได้และบุกต่อจนถึงเบอร์ลิน ใน ค.ศ. 1945 อังกฤษโดยนายพลมอนเตอกอมรีเอาชนะกองกำลังนาซีในอียิปต์ได้ที่เอลอลาเมนและไปประจบบัณฑนาวิกโยธินอเมริกันที่ยกพลขึ้นบกทางด้านตะวันตก มุสโสลินีหมดสิ้นอำนาจลงในวันที่ 25 กรกฎาคม สามวันหลังจากที่บอมที่ปาเลอร์ไม่ถูกยึดครอง ผู้ซึ่งอำนาจพยายามดึงอิตาลีออกจากสงครามโดยให้เสียเลือดเนื้อน้อยที่สุด แต่กลับต้องต่อสู้กับทัพเยอรมันเสียหายมากมาย พันธมิตรส่งกำลังเข้าโจมตีเยอรมันทางอากาศตลอดวันตลอดคืน พลเรือนตายเป็นจำนวนมาก แต่เยอรมันก็ยังไม่ยอมหยุดผลิตยุทโธปกรณ์ กองทัพเรือญี่ปุ่นปราชัยในน่านน้ำแปซิฟิก พร้อมกับที่ภาคีในยุโรปฝ่ายแพ้ เนื่องจากสหรัฐ เป็นต่อทางทรัพยากรและอาวุธยุทโธปกรณ์เหนือญี่ปุ่นมาก สหรัฐ ใช้กองเรือดำน้ำขึ้นบกเก็บเอาชัยชนะตามเกาะมาเรื่อย ๆ จนถึงเกาะญี่ปุ่น ทหารญี่ปุ่นทำใจยอมรับความพ่ายแพ้ไม่ได้ ถึงกับฆ่าตัวตายไม่ให้อับชามและที่เหลือยังคงต่อต้านต่อไป

ระหว่าง ค.ศ. 1944—1945 ทัพแดงของรัสเซียตีบหน้าจากทางตะวันออกขณะที่กำลังอังกฤษ—อเมริกันขึ้นบกที่นอร์ม็องดีจากทางตะวันตก พันธมิตรยึดโรมได้ในเดือนสิงหาคม

นายพลจอร์จ แพตตัน นำกำลังอเมริกันจากทางเหนือมุ่งสู่ปารีส การต่อสู้เอาชนะฝ่ายอักษะได้รับความร่วมมือจากพวกใต้ดินชาตินิยม พันธมิตรจึงปลดปล่อยยุโรปจากเยอรมันได้

รัสเซียเดินทัพปลดปล่อยไครเมีย ยูเครน ฟินแลนด์ โปแลนด์ รัมเนีย บัลกาเรีย ยูโกสลาเวีย กรีซ และฮังการี โดยสถาปนาอำนาจรัฐบาลคอมมิวนิสต์เข้าแทนที่เยอรมัน ปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1945 พันธมิตรตีเยอรมันให้ถอยร่นกลับสู่ประเทศได้ ขณะที่รัสเซียเข้ายึดเวียนนาและทางเหนือของรัสเซียตะวันออกและไซบีเรีย พันธมิตรก็ยึดไรน์แลนด์คืบหน้าสู่แม่น้ำเอลเบ่ ประจันกำลังรัสเซีย เยอรมันถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน ฮิตเลอร์ และอิวา บราวน์ ภริยากระทำอัตวินิบาตกรรม รัสเซียยึดเบอร์ลินในวันที่ 2 พฤษภาคม 1945 ผู้แทนนาซียอมแพ้สัมพันธมิตรที่โรม

สหรัฐ ชื่นบักที่ฟิลิปปินส์ ยึดไอโวจิมาและโอกินาวาและใช้เป็นฐานโจมตีญี่ปุ่น ญี่ปุ่นไม่อาจตอบรับเจรจาสันติภาพได้ทันเวลาที่เพราะพยายามรักษาศักดิ์ศรีของตนไว้ ในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 สหรัฐ ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดอะตอมที่ฮิโรชิมา ทำลายเมืองไป 3 ใน 5 ส่วน ประชาชน 78,150 คนเสียชีวิต วันที่ 8 สิงหาคม รัสเซียประกาศสงครามต่อญี่ปุ่น และข้ามเข้ายึดแมนจูเรีย ขณะที่รัสเซียบุกทางภาคพื้นดิน กองเรืออังกฤษเข้าร่วมโจมตีญี่ปุ่น วันที่ 9 สิงหาคม ระเบิดอะตอมลูกที่สองตกลงที่เมืองนางาซากิ นักการทหารทั้งหลายจะไม่ยอมแพ้แต่พระเจ้าจักรพรรดิทรงตัดสินพระทัยยอมจำนนต่อการยื่นคำขาดของสัมพันธมิตร ในวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ. 1945

สงครามโลกครั้งที่สองสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อโลกเช่นเดียวกับสงครามโลกครั้งที่ 1 ทหารนาซีและทหารญี่ปุ่นทำลายระเบียบเก่าของยุโรปและเอเชียลง เยอรมันครองยุโรปได้เกือบหมด ญี่ปุ่นครองเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่จักรวรรดิทั้งสองไม่ยืนยาวและจบสิ้นลงใน ค.ศ. 1945 สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือเกิดมหาอำนาจใหญ่ขึ้นสองฝ่ายครองดินแดนสำคัญทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ พร้อมกันกับที่ข้อตกลงสัญญาสันติภาพไม่เป็นอันยุติได้ทันที หลัง ค.ศ. 1945 ภาวะการณ์สงครามเย็นบังเกิดขึ้น

หลัง ค.ศ. 1945 ประชาชนในโลกอาณานิคมก่อการขึ้น จักรวรรดิยุโรปเสื่อมสลายลง โดยเฉพาะด้านการเมืองและกำลังทหาร อย่างไรก็ตามโลกได้ติดต่อถึงกันหมด ความคิด สถาบันและเทคโนโลยีของตะวันตกแพร่ขยายไปทั่วแล้ว ดังนั้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุโรปเสื่อมสลายลงในด้านหนึ่ง ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ยังคงเจริญและครองอำนาจได้ต่อไป*

*เรื่องจักรวรรดิอาณานิคมของประเทศยุโรปสิ้นสุดลงโดยที่รัฐต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกาและเอเชียประกาศเอกราชได้ ให้อู่ในตอนของดินแดนตะวันออก